

внутрішнього мовлення. Відповідно, «запуск» словесного стереотипу виявляється неможливим без слухових уявлень (образів слів).

Вільна і правильна діяльність мовленнєвого апарату надзвичайно важлива. Його недостатнє тренування призводить до труднощів у реалізації і навіть до зриву іншомовного мовлення. Вчителю важливо звертати увагу на систематичне тренування вказаного апарату у своїх студентів.

## Список літератури

1. Ветохов. О. Говорити чи мислити? «Іноземні мови в навчальних закладах».- К.:2003.-Вип. 3.- 22 с.
2. Общая методика обучения иностранным языкам: Хрестоматия / Сост. А.А.Леонтьев.- М.: 1991
3. Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку.- М.: 1989

Статья указывает на прямую зависимость результативности обучения иностранным языкам от учета преподавателем психологической сущности и закономерностей познавательных процессов.

The article proves direct correlation between the effectiveness of foreign language studying and psychological essence consideration and appropriateness of cognitive processes while teaching.

**О.Г.Боднар, доц., канд. філос. наук, С.П.Римар, ст. викл.**

*Кіровоградський національний технічний університет*

## Новий інструментарій політичної психології

Як і будь-яка інша наука, політична психологія використовує свою наукову мову, свій категоріальний апарат. В силу міждисциплінарного характеру дослідження в них є сусіди категорії, які використовуються і філософами, і антропологами, і соціологами, і політологами.

**Так, політична філософія** внесла свій вклад в становлення політичної психології, надавши їй найбільш загальні теоретичні поняття про відношення особистості і держави, про підкоряння громадянина політиці (Т.Гоббс) і цікавість, яка краще всього любого насилля управляє політичною поведінкою особистості (А.Сміт). Такі філософи, як А.Тойнбі і П.Сорокін, Дж.Оруелл збагатили психоісторію як розділ політичної психології уявленнями про психологічні компоненти масштабних політичних процесів. Загальнотеоретичні ідеї Т.Парсонса і Р.Мертон принесли нове поняття політики як системи, в якій індивід є одним з елементів. Нерідко ці метатеоретичні уявлення спеціально не обговорюють, залишаючи в імпліцитній формі. Але саме ці концепції підкоряють себе дослідницькій процедурі.

**Соціологія і соціальна психологія** дали політичній психології основні методичні прийоми, методологію дослідження. Ці дисципліни, як і політична психологія, не претендують на широкомасштабні спільності, залишаючи в рамках *теорії середнього рівня*. Такі категорії, як ролі, норми, цінності, інтереси, лідерство, конформізм, соціалізація і багато інших, описують внутрішні і міжгрупові поведінки людини. Її становлення в соціальній сфері як громадянина.

Так, приклад, в політичній психології роль поняття, перед усім, як набір прав і обов'язків, як статус, як реальні функції, зв'язані з місцем особистості в політичній системі. Вся політична система може бути описана через різні набори політичних ролей. Особливе значення при цьому надається взаємозв'язку цих ролей. Так, роль лідера позбавлена смислу без ролі підлеглих. Без короля немає підданих, а без кабінету -

прем'єр-міністра. Всі учасники політичного процесу однаково признають розподіл між ними, тобто по цьому питанню між ними є консенсус.

Вивчення реальних учасників політичного процесу, виконують різні ролі в системі, привело сторонників ролевої теорії до доказу, що для їх поняття необхідно поглиблення саме психологічного аналізу поведінки. Так, робота Н.Ная і С.Верби показала, що різні форми політичних ролей привертають виконавців з різним психологічним складом і різними орієнтаціями. Що ж це за ролі, які громадяни грають в політиці? Так, сама проста роль, яку грає кожний дієздатний громадян, - це роль виборця. Друга роль - політичний активіст, член якої-небудь партії, організації. На вершині політичної піраміди стоять ті, кого політичні психологи назвали "гладіаторами", тобто найбільш активні громадяни, звершники долі, публічні політики. В політології їх прийнято називати лідерами, представниками політичної еліти.

Політична соціалізація розглядається по аналогії з загальним процесом соціалізації, як процес включення людини в політичну систему. З точки зору системи в процесі політичної соціалізації відновлення її інститутів, роблячи предметоздібним важливі політичні цінності. Необхідність цього процесу для захисту системи зв'язана перед усім з приходом в політику нових поколінь. Але зі зміною політичного ландшафту, навіть у рамках одного життєвого циклу, виникає необхідність рекретувати нових учасників, забезпечити їх офіційними цінностями і тим самим закріпити систему. Ця задача стоїть і перед іншими політичними організаціями і партіями залучаючи до своїх членів і сторонників.

Людині для її становлення в якості громадянина необхідно отримати систему політичних цінностей, ідей, в які він може вірити, і орієнтації в політичному середовищі, яке дозволяє йому адаптуватись до неї. Політична соціалізація на рівні індивіда представляє собою перевод вимог системи в структуру особистості, інтеріоризації її головних політико-культурних елементів.

В сучасних товариствах велику актуальність представляють собою дві проблеми. Перша заключається в тому, як проходить включення особистості в політику в рамках всієї політичної системи, тобто є на макрорівні. Аналіз політичної соціалізації, очевидно, слід почати з того, щоб представити собі, під дією яких соціальних умов проходить становлення типових форм політичної поведінки і пізнання, як різні політичні партії і організації мобілізують нових членів, яві ідеологічні дії тиснуть на клімат в даний момент. Кожне покоління несе на собі відбиток специфічних історичних умов, в яких проходить їх становлення.

Друга проблема зв'язана з тим, що свої особливості політична соціалізація і на макрорівні - рівні малих груп і особистостей. Тут не можна не враховувати локальні умови дозрівання людської особистості в конкретній сім'ї, найближчого середовища. Саме через них йде процес засвоєння політичних ролей, зразкової поведінки.

Психологія особистості, представлена самими різними орієнтаціями, збагатила політичну психологію такими категоріями, як поведінка, потреби, мотивація, когнітивні структури, стиль мислення, стиль прийняття рішень, стиль міжособистісних відношень і ін. Те направлення, яке базується на психологічних підходах (наприклад, психобіографічна), використовують такі категорії, як захисні механізми, авторитарне підкорення, операційний код. Дослідження, які стоять на позиціях когнітивної парадигми, бажають говорити про менталітет, про когнітивні карти особистості політиків і їх стилів політичного мислення, про семантичне просторовість. Послідовники А.Маслоу і К.Роджерса в політичній психології оперують поняттями мотивів, потреб, цінностей. Прихильники біхевіоризма роздивляються поведінку людини в політиці крізь призму наказів, привілеїв, ціни, обміну, стимулу та ін.

Проілюструємо сказане використане в політичній психології категорії **потреби**. Важко собі уявити, що політика породила у людини якісь *специфічні* потреби, якщо не враховувати нав'язливість стрімкості стати депутатом, міністром або президентом, яке, подібне заразному захворюванню, розповсюдилось серед відчизняних політиків. В політиці діють *звичайні* людські потреби, серед яких можна зустріти і прагнення до пізнання і стрімкість до волі, і необхідність втамувати голод, і інші матеріальні потреби. Політичний психолог з Санкт-Петербурга А.І.Юрьев пропонує таку класифікацію потреб, використовуючи до політичної поведінки (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Класифікація потреб, які виявляють політичні уяви

І.Потреба в само-захисті життя	Потреба в продов-женні роду	Потреба у співпраці	Потреба в орієнтації
І.Безпека, захист від болю, страху, гніву	Любов, ніжність, признання, голод, жадоба	Самоактуалізація, самоутвердження, досягнення самоідентифікації.	Поняття, осмислення, знання, ідентифікація.

1 ."Горизонтальна" класифікація потреб; 2.Перегрупування ознак "вертикальної" класифікації потреб по А.Маслову; 3.Засіб самовдоволення потреб (перелік П.Сорокіна).

**Когнітивний стиль** - ще один психологічний термін, прийнятий політичною психологією і який описує спосіб *мислення*. Серед характеристик стилю політичної психології виділяють такі, як понятійна складність або проста, довіра чи не довіра до партнера, інструментальний акцент (орієнтація на "діло"). Так, одні люди сприймають політику в чорно-білих тонах, а для других - велика понятійна складність, більший різновид в політичних позиціях. Перший тип когнітивного стилю - з низькою інтегративною складністю зазвичай відрізняє людей негнучких, догматичних і зв'язок такого когнітивного стилю з конкретними політичними ситуаціями. Так, було доведено, що низка понять складності частіше зустрічається у право-консервативних, ніж у ліберальних політиків і їх сторонників. Взагалі радикали і справа і зліва більш схильні ділити людей на "наших" і "не наших".

Операційний код - поняття, яке приймається частіше усього до політичних лідерів, ніж простих громадян, було вироблено в політичній науці. Н.Лейтес, А.Джордж, С.Уолкер використовують цей термін для позначення "відповідей" політиків на ряд філософських (стратегічних) і інструментальних (тактичних) відповідей в політиці. Наприклад, в мисленні політика зміст деяких стійких представлень про природу політики., про перспективи реалізації їх політичних очікувань, про можливість контролю над історичними подіями і тому подібне. С.Уолвер звів ці кластери представлення в загальну схему (див.табл.2).

Таблиця 2 – Структура операційного коду

Характеристика представлення політики	Поведінкове правлення
дружба - ворожнеча	політичне життя веде швидше як гармонічну, ніж як конфліктну. Відношення х опонентами скоріше дружнє, ніж ворожнече.
оптимізм - песимізм	оптимізм або песимізм по відношенню до реалізації цілей і цінностей.
рівень контролю	історія прийняття, як контролююча людьми, а не випадком
формулювання цілей	схильна до всезагального і довгострокові цілі вчасними і обмеженими

методи досягнення цілей	вербальні обіцянки (погрози) або дії (підкреслення, санкції), політичне урегулювання або конфлікт, позитивні методи (призив до підтримки і сама підтримка) або негативні (опір, опозиція)
-------------------------	---

Поняття операційного коду є зв'язкою між політичним пізнанням і поведінкою. На основі вербальних проявлень політичного пізнання політичний психолог може реконструювати і поведінкові характеристики особистості. Про ті або інші компоненти операційного коду ми можемо судити по вираженням в мові політика відчуттів, оцінки, прямих апеляцій до аудиторії. Багато можуть сказати про ключеві представлення операційного коду підсилюється і риторичні питання, відмови, визначення і інші вербальні форми проявлення вказаного елемента політичного пізнання.

**Політична наука** ввела у політичну психологію категорії політичної системи, політичної участі, політичної культури, конфлікту і консесусу, плюралізму гегемонії, демократії і інші поняття, осипаючими політичні феномени. В політичній психології вони працюють в тому ж значенні, що і в політології, наповнюючи при цьому особистим психологічним змістом.

Політичні психологи, вивчають категорію **політичної участі**, прийшли до висновку, що об'єктивні показники політичної участі необхідно доповнити психологічними показниками, серед яких вони особливо виділили сприйняття індивідом своєї участі, почуття *привертання* в політику і мотивацію участі. При накладенні цих суб'єктивних аспектів участі на різні типи і форми активності в політиці отримують цікаві класифікації, які дають більш об'ємне представлення про політичну поведінку. Дослідження з використанням цих показників знайшли, наприклад, що неактивні громадяни, котрі практично не взаємодіють ні з якими діями не мають почуття прихильності або відчуття особистого контролю над подіями. Навпаки, активісти, які беруть участь у всіх видах діяльності, мають спеціальні навички і психологічні навички в проходячому процесі. Так, англійські політологи, цікавившись політичною поведінкою своїх співвітчизників, відкрили, що серед тих, хто бере участь в русі за мир і в екологічних, жіночих і інших "нових" рухах, великий процент складають люди з істеблішменту, одночасно входячи у всеможливі партії (в тому числі і в правлячу), правлячі комісії і інші традиційні форми політичного життя.

"Тільки голосуй", як правило, не беруть участь більш ні в яких видах діяльності (сюди входить більшість дорослих британців, які прихильні до цієї форми поведінки).

Активна психологічна прихильність має різні смисли в кожній з політичних культур. Так, в запаяних **політичних культурах** членство в партіях приймається індивідом без обов'язковості "понування" в діло партії. Освоєння цієї ролі відбувається достатньо просто. Людина може бути активною або пасивною, відвідувати збори, слухати радіо або читати спеціальну літературу. Психологічно, по своїм інтересам, орієнтаціям, насиченості політичними контактами він мало чим відрізняється від більш пасивної частини населення. Його зацікавленість до політики і знання про неї, також соціальний статус лише незначно вище, ніж у інших груп населення.

В сучасній політичній психології царює методологічна стриманість і плюралізм. В конкретних дослідженнях в рівній степені представлені психологічні тести і соціологічні допори, метод експертної оцінки і психолінгвістичний аналіз. Це пов'язано з тим як з відсутністю загальноновизнаних теоретичних схем, так і з міждисциплінарним характером дослідження, в яких приходитьс'я з'єднувати підхід декількох дисциплін до складного і багаторівневого об'єкту - поведінка людини в політиці.

Об'єкт конкретного дослідження диктує методи, адекватні його вивчення. Так, різні феномени *масової політичної поведінки потребують* таких методів, як аналіз **статистичних даних**, проведення масових допитів з послідуною масовою обробкою великих масових даних, проведення **фокусування інтерв'ю** і методу **фокусу груп**. Так, підготовка передвиборних компаній в останні роки породила широкий попит на співставлення так названого паспорту виборчого округу. Політичні соціологи і психологи проводять аналіз статистичних даних жителів конкретного виборчого округу з послідуном описанням основних психологічних і соціальних типів виборців. Якщо є моніторингові дослідження в окрузі на протязі декількох років такого роду робота дає дуже точні результати. Політик отримує детальне представлення як у глибинних і малорухомих установах своїх виборців, так і про ситуативні зміни в їх настрої.

В арсеналі політичних психологів зараз з'явилися спеціальні методики для дослідження динаміки масових політичних орієнтацій, основаних на використанні комп'ютерних засобів обробки великих масових даних. Так, один із самих дорогіших проектів під керівництвом Р.Інглхарта і П.Абрамсона ставить своєю задачею аналіз динаміки політичних цінностей в 49 державах світу з різними типами політичних систем.

Хоча дослідження різних форм масової поведінки по своїй техніці ближче усього до соціологічних методів, але їх зміст диктує використання таких методик, які адекватні вивченням психологічних феноменів. Звідси і вибір таких дослідницьких процедур, як **проективні методики** (наприклад, метод нескінченних пропозицій), **метод асоціації** і інші.

Вказані підходи дають добрі результати при вивченні електоральної поведінки, масових політичних орієнтацій, цінностей політичної культури. Але ці політико-психологічні феномени піддаються аналізу і з використанням інших методів. Так; наприклад, **психобіографічні** підходи дозволяють не тільки виявити дію окремих особистісних характеристик політиків на конкретні події, але і виділити в окремій політичній моделі тип політичної культури. Так, в роботі Бетті Глед про американського політика Ч.Х'юза показано, що він був лише виразним божественним в американській еліті після Першої світової війни ізоляційного настрою.

Вивчення феноменів **політичного мислення і політичного пізнання** ведеться в політичній психології саме методами соціальної психології, причому в основному її когнітивістського напрямлення. Перед усім об'єктом дослідження стають різні *тексти*, які відробляються за допомогою **контент-аналізу** різних модифікацій. Так, в роботі Д.Уінтера, М.Херманн і співавторів контент-аналізу підверглися тексти виступів Буша і Горбачова для виявлення ряду когнітивних характеристик цих політиків. Серед вивчаємих компонентів політичного мислення були переконання, понятійна складність, методи досягнення цілей і деяких інших особливостей перед усім спонтанних (не написаних раніше) текстів, проаналізованих через їх співставлення з аналогічними кількісними характеристиками 148 вищих політичних керівників з різних держав, культур і періодів. Таким чином, на ряді з чисто якісними особливостями метод контент-аналізу дозволяє використовувати і якісні параметри, як дають більш об'єктивні результати.

Другим методом, який використовується для вивчення політичного менталітету тих груп, які мають артикулювання політичних цінностей, є **метод побудови ш семантичного простору**. Російський психолог В.Петренко проаналізував політичні печаті і пише у лексичі нових російських партій. Матеріалом аналізу послужили речі видатних політиків, партійних документів. Дані цього дослідження дозволили побудувати багатомірну типологію побудови політичних активістів.

Дослідження особистостей в політичному процесі почалися ще у 30-х роках в рамках переважно психоаналітичної традиції. З цим пов'язаний і інтерес дослідників перед усім до таких методик, які дозволяють проникнути в безпізнання, емоціональну

сферу особистості, розкрити глибинні мотиви політичної поведінки. В одній з перших політико-психологічних робіт Г.Лассвела матеріалом для вивчення політиків стали їх методичні карти в одному з елітарних санаторіїв, де їх лікували від неврозів, алкоголізму і тому подібне. Сучасні політики психоаналітики продовжують традицію якісного вивчення особистості політика, створюючи **психологічні профілі** представників даної професії.

Нараду з цим в політичній психології широко використовується психологічні тести при дослідженні політиків, а також багаточисленні **методи дистанційного аналізу** у випадку, коли об'єкт недоступний досліднику. В таких випадках вивчаються не тільки тексти їх виступів, але і відеозаписи, мемуари про них і інші прямі і непрямі дані про особистість в політиці. Нерідко використовується і **метод експертних оцінок**, який дозволяє оцінити деякі якості особистості, дати прогноз її поведінки.

В арсеналі дослідницьких процедур політичної психології постійне місце займає і **метод експерименту**. Частіше проводиться лабораторний, але використовується і природний експеримент. Так, в результаті експериментальної перевірки отримали підтвердження важливих теоретичних положеннях про закономірності людини в політиці. Тверські і Канеманн довели, що людина тікає від високої степені ризику. Відомий дослід Мілгрему доказали, що у випадку, коли є деякий "науковий" авторитет в обличчі експериментатора, який відчуває готовність піти навіть не непотрібну в умовах експерименту жорткості, знімаючи з себе відповідальність за результат своїх вчинків. Недавні експерименти Ласка і Джадда виявили схильність експертів давати більш крайні оцінки кандидатів, ніж це роблять непрофесіонали. Прості громадяни, оцінюючи політиків, керуючись не стільки знанням про те, що і як ті роблять в політиці, а виключно подіями, отриманими напередодні виборів.

Слід відмітити, що особисто дослідницькі процедури в політичній психології використовується і набір **методів корекційної дії** на політичну поведінку, побудова і непізнання структури особистості. Практика політичного консультування включає психодіагностику політичних діячів, аналізу і корекції його політичного іміджу, розробка стратегії його взаємовідносин як з широкою публікою, так і з особистими єдиномишеннями і апаратом. Така робота політичного психолога являє собою використання методів тренінгу, участі в діянні паблік рилейшнз, розробка рекомендацій по ефективній політичній комунікації.

Говорячи про сферу діяльності професійного політичного психолога, слід відмітити, що міжнародне товариство (ІЗРР) розробило і пропонувало своїм індивідуальним членам спеціальний етичний кодекс, регламентуючий ряд дій спеціалістів в цій області. Також як психолог, лікар або спеціаліст по організації, політичний психолог, займається дослідженням і консультуванням, має діло з достатньо вибухонебезпечною інформацією. Так, політичний консультант не враховуючи себе у праці не тільки публічно обговорювати данні, які стосуються клієнтів, але навіть не приховують його імені без дозволу останнього. Є небезпека спаду репутації тієї чи іншої людини, навіть якщо має професійний характер в науковому журналі. Професійне товариство зацікавлене, щоб її представники чітко відділяли свою наукове діяння від участі в практичній політиці.